

Anita Rodiņa, *Dr. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asoc. profesore

NĀKOTNĒ SAGAI DĀMS AIZSKĀRUMS KONSTITUCIONĀLAJĀ SŪDZĪBĀ: ATTĪSTĪBA, SATURS, PROBLEMĀTIKA

VIOLATION OF THE FUNDAMENTAL RIGHTS IN CONSTITUTIONAL COMPLAINT: DEVELOPMENT, CONTENT, PROBLEMS

Atslēgvārdi: konstitucionālā sūdzība, aizskārums, nākotnē sagaidāms aizskārums

Key words: constitutional complaint, violation, future violation

Summary

The article analyses violation of fundamental rights, focusing on one of its forms – future violation.

It is explained that a constitutional complaint where a future violation is determined must be regarded as an exception. The basic form of violation in a constitutional complaint is an existing violation.

The author concludes that the essence of the future violation is to create opportunities for the protection of rights for those who have an active and real interest in it. Future violation should be examined in the context of the concept of an active defender of fundamental rights.

It is noted that in cases where the contested norm does not allow a person to obtain a legal status which he or she wishes to obtain, the violation usually is an existing one. It is argued and explained, using recent case law, that in the Constitutional Court's process it is possible to reassess the form of the violation – from future to existing one. However, in such a situation, proceedings can be terminated, if other requirements of the constitutional complaint are not met. Article also points out that if the situation requires decisions to be taken now which have negative consequences for a person, in spite of the fact that the contested norm which contains the restriction will come into force after several years, in such a situation a violation may be an existing one. In other words, not in all the situations when the challenged norm is not into effect, a violation will always be expected in the future.

Ievads

Aizskārums ir vissarežģītākā konstitucionālās sūdzības sastāvdaļa. Tā pareiza atrašana (konstruēšana) ir priekšnoteikums veiksmei (sākotnēji – lietas ierosināšanai un pēcāk arī lietas izskatīšanai, taisot spriedumu) Satversmes tiesā.

Satversmes tiesas praksē nākotnē sagaidāms aizskārums ir joprojām atzīta aizskāruma forma. Tas nozīmē, ka pieteikuma iesniedzēji pieteikumos identificē savu pamattiesību aizskārumu kā nākotnē sagaidāmu, ko atzīst tālāk arī Satversmes tiesa. Tomēr jāņem vērā, ka Satversmes tiesas process nemitīgi attīstās. Tāpat tas pieļauj iespēju Satversmes tiesai tālākās procesa stadijās pārvērtēt (mainīt) aizskāruma formu no sākotnēji pieteikuma izskatīšanas stadijā konstatētās. Tāpat, it īpaši pēdējā gadā, Satversmes tiesa ir taisījusi nolēmumus, kas iezīmē šīs aizskāruma formas attīstības perspektīvu. Šo visu minēto iemeslu dēļ ir nepieciešams zināt un arī analizēt jaunākās Satversmes tiesas atziņas, kas arī ir šī raksta mērķis.

1. Nākotnē sagaidāma aizskāruma attīstība un saturs jeb nedaudz teorijas

Pamattiesību aizskārums ir konstitucionālās sūdzības “mugurkauls”. Ja nav aizskāruma, nav arī konstitucionālās sūdzības. Tieši aizskārums ir tas, kas nošķir konstitucionālo sūdzību no *actio popularis* – pieteikuma, ko konstitucionālā tiesā, bet ne Latvijā var iesniegt persona.¹ Pamattiesību aizskāruma prasības ievērošana izriet no Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmās daļas.²

Pamattiesību aizskārums pieteikuma iesniedzējam vienmēr rada negatīvas sekas, kas var izpausties visdažādākos veidos, piemēram, kā liegums ieņemt kādu amatu, kā pienākums maksāt nodokli vai nodevu, kā valsts pozitīvā pienākuma neizpildīšana. Salīdzinājumam – arī pašvaldības domes pieteikuma gadījumā aizskārums rada kādas nelabvēlīgas sekas konkrētajai pašvaldībai.³

Aizskārums konstitucionālā sūdzībā nozīmē, ka apstrīdētā tiesību norma neatbilst Satversmē iekļautajai cilvēka pamattiesībai. Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprinājusies atziņa, ka pamattiesību aizskārums ir konstatējams, ievērojot loģiskus un savstarpēji saistītus kritērijus. Visupirms ir jāsaprot, vai Satversmē ir ietvertas konkrētas pamattiesības, proti, vai apstrīdētā norma ietilpst konkrēto pamattiesību tvērumā.⁴ Tas nozīmē to, ka persona nevar sagaidīt un prasīt tādu aizsardzību, ko nemaz Satversme neparedz. Tālāk ir jākonstatē, ka tieši apstrīdētā

¹ Skatīt vairāk: Kokott J., Kaspar M. Ensuring Constitutional Efficacy. In: Comparative Constitutional Law. Rosenfeld M., Sajo A. (eds). Oxford: Oxford University Press, 2012, pp. 811–813.

² Satversmes tiesas likums. Latvijas Vēstnesis, 1996, Nr. 103.

³ Satversmes tiesas 16.04.2008. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 62, 5. p.

⁴ Satversmes tiesas 09.02.2023. spriedums lietā Nr. 2020-33-01. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 30, 27. p.

norma personai aizskar Satversmē ietvertās pamattiesības jeb rada negatīvas sekas.⁵ Lai nepazustu personas un apstrīdētās tiesību normas saskare, aizskārumam vienmēr it jābūt konkrētam, tiešam. Tas nozīmē, ka apstrīdētā tiesību norma tieši un nepastarpināti attiecas uz pieteikuma iesniedzēju.⁶ Šī prasība attiecas arī uz nākotnē sagaidāmu aizskārumu.⁷ Secīgi atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai ir jāsaprot, vai aizskārumš ir esošs (piemēram, ja norma ir piemērota) vai arī "pastāv apstākļu kopums, kas prasa, lai lieta tiktu izskatīta "šobrīd"".⁸ No šīs pēdējās konstrukcijas ir izdarīts secinājums arī par nākotnē sagaidāma aizskāruma iespējamību Satversmes tiesas procesā. Taču, ņemot vērā, ka personas un apstrīdētās tiesību normas saskare nākotnē sagaidāmā aizskārumā attālinās, ir jābūt argumentiem vai "apstākļu kopumam", kas pamato to, ka lieta ir jāskata jau tagad. Pretējā gadījumā persona varētu sagaidīt esošu aizskārumu. Citiem vārdiem – ir jāsaprot, kādēļ šis konkrētais tiesību jautājums būtu jārisina tieši tagad, bet ne vēlāk.

Satversmes tiesas judikatūra liecina, ka, identificējot vai argumentējot nākotnē sagaidāmu aizskārumu, tiek ņemti vērā divi kumulatīvi kritēriji.

Judikatūrā skaidrots, ka nākotnē sagaidāms aizskārumš ir tad, ja pastāv pamatota un ticama iespējamība, ka persona izjutīs apstrīdētās normas negatīvās sekas (piemēram, tai tā tiks piemērota).⁹ Autores ieskatā, šādā gadījumā ir jābūt simts procentu jeb pilnīgai pārliecībai, ka apstrīdētā tiesību norma tiks attiecināta uz personu. Var arī teikt, ka nav šaubu, ka apstrīdētā norma personai radīs negatīvas sekas.

Otrs kritērijs, kas jāpierāda, ir saistīts ar normas radīto negatīvo ietekmi, proti, ir jāpierāda, ka apstrīdētās normas attiecināšana uz personu varētu radīt nelabvēlīgas – būtiskas un neatgriezeniskas – sekas konstitucionālās sūdzības iesniedzējam.¹⁰ Šie abi kritēriji ir loģiski, jo, ja jau personai no apstrīdētās tiesību normas negatīvās sekas ir iestājušās, tad tas būs esošs aizskārumš. Turklāt galvenā doma, kas ir nākotnē sagaidāmā aizskāruma gadījumā, ir nepieļaut šādu negatīvu – būtisku un neatgriezenisku – seku reālu iestāšanos.

⁵ Satversmes tiesas 23.02.2023. spriedums lietā Nr. 2022-03-01. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 41; Satversmes tiesas 23.11.2016. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01. Latvijas Vēstnesis, 2016, Nr. 230, 5. p.

⁶ Satversmes tiesas 11.11.2002. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2002-07-01. Latvijas Vēstnesis, 2002, Nr. 165, 3. p.; Satversmes tiesas 18.02.2010. spriedums lietā Nr. 2009-74-01. Latvijas Vēstnesis, 2010, Nr. 30, 12. p.; Satversmes tiesas 23.05.2022. spriedums lietā Nr. 2021-18-01. Latvijas Vēstnesis, 2022, Nr. 101, 229. p.; Satversmes tiesas 27.10.2022. spriedums lietā Nr. 2021-31-0103. Latvijas Vēstnesis, 2022, Nr. 211, 25. p.

⁷ Satversmes tiesas 10.05.2013. spriedums lietā Nr. 2012-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2013, Nr. 90, 22. p.

⁸ Satversmes tiesas 22.06.2010. spriedums lietā Nr. 2009-111-01. Latvijas Vēstnesis, 2010, Nr. 100, 10. p.

⁹ Satversmes tiesas 08.02.2010. spriedums lietā Nr. 2009-74-01. Latvijas Vēstnesis, 2010, Nr. 30, 12.1. p.; Satversmes tiesas 21.12.2015. spriedums lietā Nr. 2015-03-01. Latvijas Vēstnesis, 2015, Nr. 251, 18. p.

¹⁰ Satversmes tiesas 05.04.2013. spriedums lietā Nr. 2012-20-03. Latvijas Vēstnesis, 2013, Nr. 67, 6. p.; Satversmes tiesas 29.06.2018. spriedums lietā Nr. 2017-25-01. Latvijas Vēstnesis, 2018, Nr. 130, 15. p.

Vēlreiz jāuzsver, ka nākotnē sagaidāms aizskārums ir iespējams tikai tad, ja tiesību norma nav piemērota pieteikuma iesniedzējam. Ja persona ir izmantojusi tiesību aizsardzības līdzekļus (tas nozīmē, ka ir bijis individuāls tiesību akts, kurā apstrīdētā tiesību norma ir piemērota), aizskārums nevar būt nākotnē sagaidāms. Tiesību normas piemērošana vienmēr rada esošu aizskārumu. Jāakcentē, ka esošs un nākotnē sagaidāms aizskārums ir divas dažādas savstarpēji izslēdzošas aizskāruma formas. Nevar būt tā, ka aizskārums personai ir vienlaikus gan esošs, gan nākotnē sagaidāms.¹¹

Ja pamattiesību aizskārums ir nākotnē sagaidāms, tad atbilstoši līdzšinējai Satversmes tiesas judikatūrai personai nav jāievēro subsidiaritātes princips un arī termiņš.¹² Taču vienlaikus var rasties jautājums par to, vai termiņa neesamība nākotnē sagaidāma aizskāruma gadījumā vienmēr sasniedz to mērķi, kāds ir šīs aizskāruma formas pamatā.

Nākotnē sagaidāma aizskāruma gadījumā persona vienmēr pati ir ieinteresēta nepieļaut minēto nelabvēlīgo seku iestāšanos. Tieši šī iemesla dēļ sagaidāms, ka persona nekavējoties – brīdī, kad ir iestājušies tādi apstākļi, kas ļauj konstatēt nākotnē sagaidāmu pamattiesību aizskārumu, – vērsīsies ar pieteikumu Satversmes tiesā. Šāds secinājums atbilst aktīvā pamattiesību aizsargātāja konceptam, atbilstoši kuram persona, kas patiesi ir ieinteresēta savu pamattiesību aizsardzībā, vienmēr aktīvi rīkojas.¹³ Jebkāda vilcināšanās vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā nākotnē sagaidāma aizskāruma gadījumā var liecināt, ka persona nemaz nav ieinteresēta nepieļaut šo seku iestāšanos. Nākotnē sagaidāma aizskāruma konstrukcija personai nevar radīt kādas privilēģijas vai iespēju “aizslēpties aiz tiesībām” un tādējādi baudīt labumus. Taču jāuzsver, ka šādu kritēriju Satversmes tiesas judikatūra neparedz.

2. Problemātika jeb daži piemērošanas aspekti

Tādi gadījumi, kad lieta Satversmes tiesā tiek ierosināta, konstatējot nākotnē sagaidāmu aizskārumu, nav retums. Laikā, kad raksta autore izstrādāja savu disertāciju un izvirzīja tēzi par šādas aizskāruma formas iespēju, prātā tika paturēts, ka gadījumiem, kad tiek ierosināta lieta, ja aizskārums ir nākotnē sagaidāms, vajadzētu būt ar izņēmuma raksturu.

Nākotnē sagaidāma aizskāruma atzišana demonstrē, ka Satversmes tiesa ir atvērta un personai nebūt nav nepieciešams patiesi piedzīvot negatīvas sekas,

¹¹ Nereti pieteikuma iesniedzēji norāda un sniedz argumentus par to, ka vienā faktiskajā situācijā pamattiesību aizskārums ir gan esošs, gan nākotnē sagaidāms, atstājot izvēles iespējas tiesai. Šādu pieeju Satversmes tiesas likums neparedz. Sk.: Satversmes tiesas 14.06.2022. rīcības sēdes lēmums. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesas arhīvā.

¹² Satversmes tiesas 10.05.2013. spriedums lietā Nr. 2012-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2013, Nr. 90, 22.4. p.

¹³ Rodiņa A. Aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepts konstitucionālajā tiesvedībā. Gada zinātniskā konference. Tēzes. Rīga: RSU, 2015, 373. lpp.

lai tā varētu aizsargāt savas pamattiesības. Tā, aplūkojot 2023. gadā ierosinātās lietas Satversmes tiesā, secināms, ka nākotnē sagaidāms aizskārums atzīts 15 ierosinātās lietās no 46 ierosinātām lietām kopumā. Te gan jāpaskaidro, ka četros no pieteikumiem (visi pēcāk apvienoti vienā lietā¹⁴) ir apstrīdēts regulējums, kas paredz Krievijas pilsoņiem jauna tiesiskā statusa iegūšanu kontekstā ar latviešu valodas zināšanu esību.¹⁵ Bet pārējās 11 lietās apstrīdēts regulējums, kas paredz vispārējās izglītības apguvi latviešu valodā mazākumtautībām.¹⁶

Vienlaikus gan Satversmes tiesai, gan arī pieteikuma iesniedzējam ir konsekventi jāievēro šīs aizskāruma formas raksturīgie kritēriji, izvairoties no atkāpēm, un pieteikuma iesniedzējam – no kļūdainām nākotnē sagaidāma aizskāruma konstrukcijām.

2.1. Ja tiesību norma aizliedz

Novērots, ka gadījumos, kad persona apstrīd tiesību normu, kas liedz tai iegūt kādu tiesisko statusu, piemēram, būt par politiskās partijas biedru, līdzdarboties arodbiedrībā, tiek uzskatīts, ka šādos gadījumos aizskārums ir nākotnē sagaidāms. Varētu būt, ka šāds uzskats ir veidojies arī tādēļ, ka vienā no procesuāli visinteresantākajām lietām Satversmes tiesas vēsturē personas pamattiesību aizskārums tika novērtēts kā potenciāls, jo apstrīdētā norma liedza personai kļūt par politiskās partijas biedru.¹⁷ Šeit jāatgādina, ka potenciāls aizskārums

¹⁴ Tas izriet no Satversmes tiesas mājaslapā esošās informācijas, kā arī atspoguļots lietas Nr. 2023-04-0106 materiālos, kas publiski nav pieejami.

¹⁵ Satversmes tiesas 23.02.2023. rīcības sēdes lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-04-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-04-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]); Satversmes tiesas 4. kolēģijas 01.03.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-05-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-05-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]); Satversmes tiesas 4. kolēģijas 06.03.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-06-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-06-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]); Satversmes tiesas 2. kolēģijas 08.03.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-07-0106_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-07-0106_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).

¹⁶ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 19.05.2023. lēmumu par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-15-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-15-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]); Satversmes tiesas 4. kolēģijas 19.05.2023. lēmumu par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-17-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-17-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]); Satversmes tiesas 3. kolēģijas 22.05.2023. lēmumu par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-24-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-24-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]). Visas ierosinātās lietas ir apvienotas lietā Nr. 2023-15-01.

¹⁷ Satversmes tiesas 10.05.2013. spriedums lietā Nr. 2012-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2013, Nr. 90, 23.1. p.

nav nākotnē sagaidāms aizskārums.¹⁸ Taču šajā lietā skaidri tika iezīmēts, ka aizskārums, Satversmes tiesas ieskatā, nebija esošs.

Taču, ja persona vēlas iegūt kādu statusu un norma to liedz, turklāt, ja šāds liegums ir bijis spēkā jau ilgāku laiku, tad ir tikai loģisks secinājums, ka aizskārums ir esošs, jo normas kaitīgās sekas ir personai jau šobrīd – tā nevar iegūt to tiesisko statusu, kuru tā vēlas. Protams, ka izaicinoši personai šādā gadījumā ir pierādīt, ka aizskārums ir radies tieši tagad jeb ka tieši “šobrīd” jeb “tagad” ir tas brīdis, kad aizskārums ir. Tad ir jāizmanto visi iespējamie argumenti, jo, pirmkārt, tas ir paša pieteikuma iesniedzēja pienākums sniegt pieteikamus pierādījumus un argumentus tam, ka personas pamattiesības ir aizskartas,¹⁹ un, otrkārt, ja persona ir patiesi ieinteresēta savu pamattiesību aizsardzībā, tad atrast argumentus nevarētu būt problemātiski. Piemēram, persona H pārliecināja Satversmes tiesu, ka norma, kas tai liedza būt par tiesnesi, radīja tās pamattiesību aizskārumu konkrētā brīdī.²⁰

Jāņem vērā, ka tad, kad aizskārums ir esošs un persona Satversmes tiesā apstrīd tādu tiesību normu, kas tai šobrīd rada aizskārumu *per se* jeb bez tiesību normas piemērošanas, tai ir jāievēro arī termiņš pieteikuma iesniegšanai. Tieši šā iemesla dēļ ir būtiski pareizi konstatēt aizskāruma brīdi – to brīdi, kad tad personai radās negatīvās sekas jeb kad tad persona konstatēja normas negatīvo ietekmi. Aizskāruma brīdim ir jābūt pārbaudāmam, reālam, neizdomātam. Nebūtu pareizi teikt, ka aizskārums šādos gadījumos vienmēr tiek radīts tad, kad apstrīdētā tiesību norma stājas spēkā. Persona Satversmes tiesā var apstrīdēt arī tādu tiesību normu, kas ir bijusi spēkā vairākus gadus, turklāt persona arī ir pakļāvusies normas prasībām, bet kādu apsvērumu dēļ, kādu izmaiņu dēļ persona izjūt no apstrīdētās tiesību normas izrietošās negatīvās sekas jeb aizskārumu tieši šajā brīdī.

Nākotnē sagaidāms aizskārums gadījumos, kad apstrīdētā tiesību norma liedz iegūt kādu tiesisko statusu, varētu būt teorētiski iespējams tad, ja persona, piemēram, apgalvo, ka tikai nākotnē (kaut kad, pēc kāda laika) tā vēlēšies iegūt šo konkrēto statusu. Te gan jāatzīst, ka šādā gadījumā diezgan liels izaicinājums pieteikuma iesniedzējam būtu izpildīt visus nākotnē sagaidāma aizskāruma kritērijus.

¹⁸ Lai arī šī raksta mērķis nav skaidrot potenciāla aizskāruma saturu un piemērošanu Satversmes tiesas procesā, autore norāda, ka vēl 2020. gadā tika atzīts, ka aizskārums ir potenciāls un lieta tika ierosināta. Satversmes tiesas spriedumā aizskāruma forma netika pārvērtēta. Satversmes tiesas 1. kolēģijas 09.09.2020. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/09/2020-49-03_Lemums_par_ierosinasanu-1.pdf#search=2020-49-01 [aplūkots 07.12.2023.]; sal. ar Satversmes tiesas 21.05.2021. spriedumu lietā Nr. 2020-49-01. Latvijas Vēstnesis, 2021, Nr. 103.

¹⁹ Satversmes tiesas 27.10.2022. spriedums lietā Nr. 2021-31-0103. Latvijas Vēstnesis, 2022, Nr. 211, 24. p.

²⁰ Satversmes tiesas 4. kolēģijas 15.10.2021. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2021/10/2021-41-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search= [aplūkots 07.12.2023.].

2.2. Satversmes tiesa pārvērtē aizskāruma formu

Kā tas atzīts Satversmes tiesas judikatūrā, pēc lietas ierosināšanas tālākās Satversmes tiesas procesa stadijās tiesa var izdarīt citus secinājumus arī par aizskāruma formu.²¹ Ja pieteikuma izskatīšanas stadijā kolēģijai, lemjot par lietas ierosināšanu, rodas šaubas par aizskāruma esamību, tad minētais jautājums tiek izlemts lietas sagatavošanas un izskatīšanas gaitā.²² Tas izriet no tā, ka lietas sagatavošanas laikā tiek iegūti papildu materiāli, kas var novest pie kolēģijas lēmuma pārvērtēšanas.²³ Turklāt jāņem vērā, ka lēmumu tālākās Satversmes tiesas procesa stadijās pieņem tiesa – tas sastāvs, kas skata lietu: parasti visi Satversmes tiesas tiesneši, kurus nekavē kādi objektīvi apstākļi.

Viena no pēdējo gadu judikatūrā, iespējams, visnegaidītākā aizskāruma formas pārvērtēšana ir atrodama lietā, kurā tika vērtēta Latvijas Republikas Advokatūras likuma 16. panta 3. punkta atbilstība Satversmes 106. panta pirmajam teikumam, kas paredz, ka Zvērinātu advokātu padome no zvērinātu advokātu skaita izslēdz personas, pret kurām kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata.²⁴

Par “negaidītu” aizskāruma formas pārvērtējumu to var uzskatīt tādēļ, ka tipiskā gadījumā, ja lēmums par personas tiesiskā statusa izmaiņām (šajā gadījumā – amata zaudēšana) ir jāpieņem kādai institūcijai, šajā gadījumā – Latvijas Zvērinātu advokātu padomei, tad būtu secināms, ka aizskārums var rasties ar padomes lēmuma pieņemšanu par personas izslēgšanu. Citiem vārdiem, tiesību normas piemērošanas akts būtu tas, kas radītu pamattiesību aizskārumu. Ņemot vērā, ka persona vēl nebija izslēgta no zvērinātu advokātu skaita, tā savā konstitucionālajā sūdzībā bija izteikusi argumentus par nākotnē sagaidāmu aizskārumu, ko vērā ņēma arī kolēģija, kas ierosināja lietu.²⁵

Tomēr Satversmes tiesa, skatot lietu, šādai aizskāruma konstrukcijai nepiekrita. Proti, Satversmes tiesas ieskatā, Advokatūras likuma 16. pantā iekļautie tiesiskie pamati, kuriem iestājoties personu izslēdz no advokātu skaita, ir dažādi. Var būt gadījumi, kad tieši padomes lēmums ir izšķirošs, lai secinātu, ka persona neatbilst Advokatūras likuma prasībām, bet – ir arī tādi gadījumi, kad padomes lēmums nerada tiesisku ietekmi uz personas pamattiesībām. Proti, pamattiesību aizskārums var tikt konstatēts arī gadījumos, kad tiesību normas tiesiskās sekas

²¹ Satversmes tiesas 11.11.2008. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-24-03. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 178, 6. p.

²² Satversmes tiesas 15.04.2010. spriedums lietā Nr. 2009-88-01. Latvijas Vēstnesis, 2010, Nr. 62, 6. p.

²³ Satversmes tiesas 06.10.2015. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-35-03. Latvijas Vēstnesis, 2015, Nr. 197, 13. p.; Satversmes tiesas 18.04.2019. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2018-13-03. Latvijas Vēstnesis, 2019, Nr. 80, 12. p.; Satversmes tiesas 07.05.2020. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2020, Nr. 89, 11. p.

²⁴ Satversmes tiesas 30.05.2023. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2022-19-01. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 104.

²⁵ Satversmes tiesas 4. kolēģijas 02.06.2022. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2022/06/2022-19-01_lemums_par_ierosinasanu-1.pdf#search=2022-19-01 [aplūkots 07.12.2023.].

pašas par sevi ietiecas personas pamattiesībās un nav nepieciešams tiesību piemērošanas akts, lai panāktu tiesību normā noteikto tiesisko seku iedarbību uz personu.²⁶ Ņemot vērā šo dažādību, Satversmes tiesa secināja, ka lietā apstrīdētā norma zvērīnātam advokātam rada tiešas tiesiskas sekas ar tajā minētā tiesiskā pamata iestāšanos – ar brīdi, kad stājas spēkā lēmums par kriminālprocesa par tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigšanu uz nereabilitējoša pamata. Turklāt padomes lēmums šajā gadījumā nevarētu radīt citas tiesiskās sekas, jo tā nevar pārvērtēt to, ka kriminālprocess ir izbeigts uz nereabilitējoša pamata. Ņemot vērā šādu loģiku, tiesa secināja, ka tiesisks šķērslis būt par zvērīnātu advokātu personai radās jau tad, kad stājas spēkā lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu. Tas savukārt nozīmēja to, ka personai radītais nodarbošanās tiesību ierobežojums jau bija radies (kādu laiku atpakaļ) un tas nevarēja būt nākotnē sagaidāms, jo aizskārums rašanās (neatbilstība advokātam noteiktajām prasībām), Satversmes tiesas ieskatā, nebija saistāma ar padomes lēmumu par izslēgšanu no zvērīnātu advokātu skaita.²⁷

Ja nākotnē sagaidāms aizskārums tiek pārkvalificēts par esošu aizskārums, tad, pirmkārt, tālāk arī jārisina jautājums par subsidiaritātes principa ievērošanu un, otrkārt, jāizdara secinājumi par termiņa ievērošanu. Izdarītie secinājumi var arī novest pie tiesvedības izbeigšanas, jo šādas tiesības tiesai ir atbilstošas Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktam. Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa secināja, ka personai nebija citu tiesību aizsardzības līdzekļu, kurus tā būtu varējusi izmantot, bet – tai tomēr bija jāievēro termiņš pieteikuma iesniegšanai (6 mēneši no aizskārums brīža), kas šajā gadījumā nebija ievērots. Ja termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai nav ievērots, tad tas ir pamats tiesvedības izbeigšanai.²⁸

Šis prakses piemērs vēl jo vairāk norāda, cik svarīgi ir pareizi atrast aizskārums formu konstitucionālajā sūdzībā, jo tiesvedības izbeigšana acīmredzami liedza personai sasniegt to mērķi, kādēļ tā vērsās Satversmes tiesā.

2.3. Ja normas negatīvā iedarbība iestāsies pēc vairākiem gadiem

Skaidrojot nākotnē sagaidāmu aizskārums, Satversmes tiesa (kolēģija) norādījusi, ka nākotnē sagaidāms aizskārums ir tāds, kas neizbēgami iestāsies pēc kāda noteikta laika, piemēram, izsludināta likums spēkā stāšanās, noteikta vecums sasniegšana u. c.²⁹ Tomēr ne visos gadījumos, arī tad, ja ir skaidri redzams,

²⁶ Satversmes tiesas 30.05.2023. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2022-19-01. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 104, 13.1. p.

²⁷ Satversmes tiesas 30.05.2023. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2022-19-01. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 104, 13.4. p.

²⁸ Salīdzināšanai var izmantot arī citu Satversmes tiesas lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-52-01, kad persona bija nokavējusi termiņu dažas minūtes. Satversmes tiesas 28.05.2021. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-52-01. Latvijas Vēstnesis, 2021, Nr. 103.

²⁹ Satversmes tiesas 2. kolēģijas 04.02.2015. lēmums par atteikšanos ierosināt lietu. Npublicēts, pieejams Satversmes tiesas arhīvā.

ka attiecīgā norma spēkā stāties kādā konkrētā brīdī uz priekšu, aizskārums automātiski varētu identificēt kā nākotnē sagaidāmu. Ja personai jau šobrīd – arī līdz tam konkrētam brīdim, kad iestāsies reālas negatīvas sekas, – ir jāveic kādas konkrētas darbības, kas attiecīgi ir ar negatīvu ietekmi, tad nevarētu uzskatīt, ka aizskārums ir nākotnē sagaidāms.

Tā, piemēram, 2023. gadā Satversmes tiesa ierosināja trīs lietas,³⁰ kurās komersanti Satversmes tiesā apstrīdēja tiesību normas, kas aizliedz lauksaimniecības dzīvnieku audzēšanu un turēšanu, ja audzēšanas vai turēšanas vienīgais vai galvenais nolūks ir kažokādu ieguve.³¹ Likumdevējs ir paredzējis, ka šis aizliegums spēkā stāties 2028. gada 1. janvārī. Satversmes tiesas kolēģijas secināja: lai gan aizliegums (audzēt dzīvniekus) iestāsies ar 2028. gada 1. janvāri, tomēr jau šobrīd personām ir jāpārorientē sava komercdarbība un jāpielāgojas apstrīdēto normu prasībām.³² Ja jau šobrīd personas izjūt apstrīdētās tiesību normas negatīvo ietekmi, tad tas nozīmē tikai to, ka aizskārums ir esošs, kas arī tika konstatēts minētajos trijos pieteikumos. Taču, ja šādā situācijā aizskārums ir esošs, tad personai ir jāievēro gan subsidiaritātes prasības, gan arī termiņš pieteikuma iesniegšanai – 6 mēneši no aizskāruma brīža, kas šajā konkrētajā gadījumā bija 2022. gada 17. oktobris, kad normatīvais akts, kurā bija paredzēts minētais aizliegums, stājās spēkā.

Viedam Satversmes tiesas procesa vērotājam varētu rasties jautājums par to, vai šajā situācijā Satversmes tiesa nav atkāpusies no nākotnē sagaidāma aizskāruma formas. Te jāatzīst, ka vienmēr nozīme ir pašu pieteikuma iesniedzēju argumentācijai, ko, protams, pēcāk vienmēr novērtē Satversmes tiesa. Tāpat arī pēc šo kolēģiju lēmumu pieņemšanas ir ierosinātas lietas, kurās joprojām Satversmes tiesa konstatē nākotnē sagaidāmu aizskārums.

³⁰ Apstrīdētās normas – Dzīvnieku aizsardzības likuma 13.¹ pants – paredz, ka lauksaimniecības dzīvnieku audzēšana un turēšana ir aizliegta, ja audzēšanas vai turēšanas vienīgais vai galvenais nolūks ir kažokādu ieguve, bet šī likuma pārejas noteikumu 22. punkts noteic, ka likuma 13.¹ pants stājas spēkā 2028. gada 1. janvārī. Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā. Latvijas Vēstnesis, 2020, Nr. 191A.

³¹ Visas lietas vēlāk ir apvienotas vienā lietā – sk.: Satversmes tiesas tiesneša 29.06.2023. lēmums par lietu apvienošanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023_09_01_lemums_lietu_apvienosana.pdf#search=

³² Satversmes tiesas 3. kolēģijas 23.03.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-09-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search= [aplūkots 07.12.2023.]; Satversmes tiesas 1. kolēģijas 06.04.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/04/2023-11-0106_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search= [aplūkots 07.12.2023.]; Satversmes tiesas 4. kolēģijas 09.05.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-14-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search= [aplūkots 07.12.2023.].

Kopsavilkums

Pamattiesību aizskārums ir viena no konstitucionālās sūdzības sastāvdaļām – tās mugurkauls. Ja nav aizskāruma, nav arī pašas konstitucionālās sūdzības.

Satversmes tiesas judikatūra ir iedibinājusi, ja konstitucionālajā sūdzībā aizskārums ir nākotnē sagaidāms, tad personai nav jāievēro subsidiaritātes princips un arī termiņš. Taču var arī rasties jautājums par to, vai termiņa neesamība nākotnē sagaidāma aizskāruma gadījumā vienmēr sasniedz to mērķi, kāds ir šis aizskāruma formas pamatā.

Nākotnē sagaidāma aizskāruma būtība ir radīt tiesību aizsardzības iespējas personām, kuras ir aktīvas un patiesi ieinteresētas savu pamattiesību aizsardzībā. Jeb nākotnē sagaidāms aizskārums ir aplūkojams kontekstā ar aktīvā pamattiesību aizsargātāja konceptu. Nākotnē sagaidāma aizskāruma izmantošana personai nevar radīt kādas privilēģijas vai iespēju “aizslēpties aiz tiesībām” un tādējādi baudīt labumus.

Konstitucionālā sūdzība, kurā ir konstatējams nākotnē sagaidāms aizskārums, ir jāuzlūko kā izņēmums. Pamata aizskāruma forma konstitucionālajā sūdzībā vienmēr ir esošs aizskārums. Prakse liecina, ka konstitucionālās sūdzības, kurās aizskārums ir nākotnē sagaidāms, nemaz nav retums.

Gadījumos, kad apstrīdētā tiesību norma liedz iegūt kādu tiesisko statusu, ko persona vēlas iegūt tagad, aizskārums ir esošs.

Satversmes tiesas procesā iespējams pārvērtēt aizskāruma formu. Ja nākotnē sagaidāms aizskārums tiek pārkvalificēts par esošu, tad ir jābūt ievērotām arī citām konstitucionālās sūdzības prasībām – subsidiaritātes principam un termiņam, kas savukārt nav jāievēro, ja aizskārums ir nākotnē sagaidāms.

Ja jau šobrīd apstrīdētā norma, pat neraugoties, ka tajā paredzētais aizliegums stāties spēkā pēc vairākiem gadiem, liek pieņemt lēmumus, kas rada personai negatīvas sekas, tad aizskārums ir nevis nākotnē sagaidāms, bet gan esošs.

BIBLIOGRĀFIJA

Literatūra

1. Kokott J., Kaspar M. Ensuring Constitutional Efficacy. In: Comparative Constitutional Law. Rosenfeld M., Sajo A. (eds). Oxford: Oxford University Press, 2012.
2. Rodiņa A. Aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepts konstitucionālajā tiesvedībā. Gada zinātniskā konference. Tēzes. Rīga: RSU, 2015.

Tiesas prakse

3. Satversmes tiesas 23.02.2023. spriedums lietā Nr. 2022-03-01. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 41.
4. Satversmes tiesas 09.02.2023. spriedums lietā Nr. 2020-33-01. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 30.

5. Satversmes tiesas 27.10.2022. spriedums lietā Nr. 2021-31-0103. Latvijas Vēstnesis, 2020, Nr. 211.
6. Satversmes tiesas 23.05.2022. spriedums lietā Nr. 2021-18-01. Latvijas Vēstnesis, 2022, Nr. 10.
7. Satversmes tiesas 27.05.2021. spriedums lietā Nr. 2020-49-01. Latvijas Vēstnesis, 2021, Nr. 103.
8. Satversmes tiesas 29.06.2018. spriedums lietā Nr. 2017-25-01. Latvijas Vēstnesis, 2018, Nr. 130.
9. Satversmes tiesas 21.12.2015. spriedums lietā Nr. 2015-03-01. Latvijas Vēstnesis, 2015, Nr. 251.
10. Satversmes tiesas 10.05.2013. spriedums lietā Nr. 2012-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2013, Nr. 90.
11. Satversmes tiesas 05.04.2013. spriedums lietā Nr. 2012-20-03. Latvijas Vēstnesis, 2013, Nr. 67.
12. Satversmes tiesas 22.06.2010. spriedums lietā Nr. 2009-111-01. Latvijas Vēstnesis, 2010, Nr. 100.
13. Satversmes tiesas 15.04.2010. spriedums lietā Nr. 2009-88-01. Latvijas Vēstnesis, 2010, Nr. 62, 6. p.
14. Satversmes tiesas 18.02.2010. spriedums lietā Nr. 2009-74-01. Latvijas Vēstnesis, 2010, Nr. 30.
15. Satversmes tiesas 30.05.2023. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2022-19-01. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 104.
16. Satversmes tiesas 28.05.2021. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-52-01. Latvijas Vēstnesis, 2021, Nr. 103.
17. Satversmes tiesas 07.05.2020. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2020, Nr. 89, 11. p.
18. Satversmes tiesas 18.04.2019. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2018-13-03. Latvijas Vēstnesis, 2019, Nr. 80, 12. p.
19. Satversmes tiesas 23.11.2016. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01. Latvijas Vēstnesis, 2016, Nr. 230.
20. Satversmes tiesas 06.10.2015. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-35-03. Latvijas Vēstnesis, 2015, Nr. 197, 13. p.
21. Satversmes tiesas 11.11.2008. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-24-03. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 178, 6. p.
22. Satversmes tiesas 16.04.2008. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 62.
23. Satversmes tiesas 11.11.2002. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2002-07-01. Latvijas Vēstnesis, 2002, Nr. 165.
24. Satversmes tiesas 28.02.2023. rīcības sēdes lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-04-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplūkots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-04-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplūkots 07.12.2023.])
25. Satversmes tiesas 14.06.2022. rīcības sēdes lēmums. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesas arhīvā.

26. Satversmes tiesas 3. kolēģijas 22.05.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-24-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-24-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).
27. Satversmes tiesas 2. kolēģijas 19.05.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-15-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-15-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).
28. Satversmes tiesas 4. kolēģijas 19.05.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-17-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-17-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).
29. Satversmes tiesas 4. kolēģijas 09.05.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-14-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/05/2023-14-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).
30. Satversmes tiesas 1. kolēģijas 06.04.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/04/2023-11-0106_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/04/2023-11-0106_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).
31. Satversmes tiesas 3. kolēģijas 23.03.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-09-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-09-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).
32. Satversmes tiesas 2. kolēģijas 08.03.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-07-0106_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-07-0106_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).
33. Satversmes tiesas 4. kolēģijas 06.03.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-06-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-06-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).
34. Satversmes tiesas 4. kolēģijas 01.03.2023. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-05-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023-05-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.]).
35. Satversmes tiesas 4. kolēģijas 02.06.2022. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2022/06/2022-19-01_lemums_par_ierosinasanu-1.pdf#search=2022-19-01 [aplukots 07.12.2023.].
36. Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2021. gada 15. oktobra lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2021/10/2021-41-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=\[aplukots 07.12.2023.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2021/10/2021-41-01_lemums_par_ierosinasanu.pdf#search=[aplukots%2007.12.2023.])
37. Satversmes tiesas 1. kolēģijas 09.09.2020. lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/09/2020-49-03_Lemums_par_ierosinasanu-1.pdf#search=2020-49-01 [aplukots 07.12.2023.].

38. Satversmes tiesas 2. kolēģijas 04.02.2015. lēmums par atteikšanos ierosināt lietu. Npublicēts, pieejams Satversmes tiesas arhīvā.
39. Satversmes tiesas tiesneša 29.06.2023. lēmums par lietu apvienošanu. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023_09_01_lemums_lietu_apvienosana.pdf#search= [aplūkots 07.12.2023.].

Normatīvie akti

40. Satversmes tiesas likums. Latvijas Vēstnesis, 1996, Nr. 103.
41. Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā. Latvijas Vēstnesis, 2022, Nr. 191A.